

STOCKHOLMS STAD
UTBILDNINGSNÄMNDEN2015 -09- 04
1.6.1-8652/2015
Till berörd remissinstans

Dnr.....

Remiss om Skillnadernas Stockholm

Att Stockholm ska vara en sammanhållen stad utgör ett av fyra inriktningsmål för stadens verksamheter fram till 2018. Som ett led i att förverkliga denna ambition har staden tillsatt en kommission för ett socialt hållbart Stockholm. Uppdraget är att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholm och föreslå åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad.

Kommissionen har i juni 2015 presenterat en första rapport, Skillnadernas Stockholm. Syftet med rapporten är att ge en samlad bild av skillnader i livsvillkor i Stockholms stad och hur dessa har utvecklats över tid.

Kommissionens organisation föreläggs kommunfullmäktige under hösten 2015 i ett särskilt ärende (Dnr 159-1334/2015) Berörda remissinsatser ombeds samtidigt att behandla delrapporten Skillnadernas Stockholm med utgångspunkt från nedanstående frågeställningar:

1. Hur ser nämnden/bolagsstyrelsen på sina egna verksamhetsområden i arbetet med att motverka ojämlika livsvillkor och verka för stärkt social hållbarhet i Stockholms stad?
2. Vilka huvudsakliga utmaningar för att bidra till stärkt social hållbarhet i Stockholms stad ser nämnden/bolagsstyrelsen inom sina verksamhetsområden?
3. Vilka ytterligare utmaningar, utöver de som framkommer i rapporten, kan nämnden/bolagsstyrelsen identifiera utifrån sina egna verksamhetsområden?

Remissbehandlingen av Skillnadernas Stockholm kommer att ge värdefullt underlag för att kunna fördjupa analyser och göra prioriteringar mellan olika åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad.

Remisstid och kontaktpersoner

Remisstiden sträcker sig till den **30 oktober 2015**, vilket vi ber er respektera. Om det av några skäl inte är möjligt för er att inkomma

med svar inom utsatt tid måste en kontakt tas med den för ärendet ansvariga personen på roteln.

Ansvarig handläggare/borgarrådssekreterare på Finansroteln är Martin Nilsson, tfn 076-122 92 37, Elin Nordmark, tfn 076-122 92 25.

Frågor om sociala hållbarhetskommisionens arbete kan också ställas till Paul Alarcón, tfn 076-122 92 57

Remissvar skickas till:

- Finansroteln i **digital form (word/excel)**. Ange KS:s diarienummer som namn på ärenderubrik. Ex: KS 314-331-2004
- KF/KS kansli i **pappersform**.

Bilägg **inte** remissunderlaget. Det finns redan diariefört i kommunstyrelsens diarium.

Häfta **inte** ihop handlingarna.

Adresserna är följande:

Rotelns e-post: Funktion SLK RI-remissvar eller
 RI-remissvar.SLK@stockholm.se

KF/KS kansli, Stadshuset, 105 35 STOCKHOLM

Med vänliga hälsningar

Martin Nilsson,
Finansroteln

Remitteringsmapp**Ärende:**

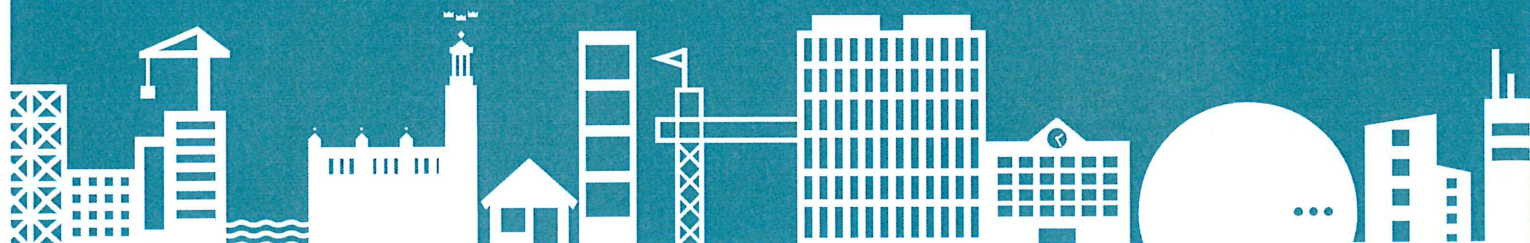
För yttrande senast: 30 oktober 2015

För yttrande senast SLK: 24 november 2015

Stadsdelsnämnderna	Facknämnderna	Övriga
Rinkeby-Kista	Arbetsmarknadsnämnden	SLK
Spånga-Tensta	Kulturnämnden	Stockholms Stadshus
Hässelby-Vällingby	Socialnämnden	AB
Bromma	Stadsbyggnadsnämnden	
Kungsholmen	Utbildningsnämnden	
Norrmalm	Äldrenämnden	
Östermalm		
Södermalm		
Enskede-Årsta-Vantör		
Skarpnäck		
Farsta		
Hägersten-Liljeholmen		
Skärholmen		
Älvsjö		

Skilnadernas Stockholm

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2015

Detta är den första rapporten som utarbetats inom ramen för Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Rapporten är skriven av Elisabet Bremberg och Helen Slättman samt hållbarhetschef Paul Alarcón på stadsledningskontoret, Stockholms stad.

En stad som växer samman

Vi talar ofta om att Stockholm växer. Huruvida staden växer isär eller växer samman har vi däremot ägnat för få ord och för lite uppmärksamhet.

Den här rapporten visar att stadens utveckling i många avseenden är positiv. Vi stockholmare mår i allmänhet allt bättre och blir allt tryggare. Sysselsättningen ökar och inkomsterna stiger.

Men tvärsnittets Stockholm ger inte hela sanningen. Stora skillnader består mellan stadsdelar och mellan grupper av stockholmare. Utvecklingen sker i olika takt och klyftorna växer. I rapportens diagram och kartor framträder bilden av en stad där förutsättningarna att förverkliga ambitioner i livet ser olika ut beroende på var vi bor och under vilka omständigheter vi växer upp.

Ojämligheten syns redan i munnen på våra barn. Bland treåringar är hål i tänderna 13 gånger vanligare i den stadsdel som är värst utsatt jämfört med den med lägst andel. Mönstret återupprepar sig i betygskuverten där skillnaderna mellan stadsdelar och enskilda skolor är stora. Skolan ska inte vara en plats där våra barn delas upp i samhällsklasser. Det ska heller inte våra stadsdelar vara. Trots det visar rapporten att segregationen i Stockholm har ökat, med följden att invånare med olika bakgrund allt mer sällan möter varandra i vardagslivet.

Det är lätt att känna oro när vi ser hur dagens situation har vuxit fram under lång tid. Men vi får inte kapitulera för utmaningarnas storlek. Det här är problem som vi måste, och faktiskt kan, göra någonting åt. Det visar inte minst våra egna medarbetare varje dag. Från pedagoger i förskola och skola som väcker lusten att lära och får drömmar om framtiden att växa, till sociala insatsgrupper som bygger förtroendefulla relationer med ungdomar i riskzonen.

Utanför våra egna förvaltningar och bolag stärker ett dynamiskt näringsliv den sociala hållbarheten genom att skapa arbetstillfällen i hela staden. Civilsamhället bidrar också med engagemang och innovationskraft för att möta samhällets utmaningar. Som stad behöver vi uppmuntra och ta till vara stockholmarnas initiativrikedom när vi kraftsamlar för att göra Stockholm till en jämlik och hållbar stad.

För att veta vad vi ska göra behöver vi först skapa medvetenhet om hur utmaningarna ser ut. Med den här rapporten tar vi flera steg i en sådan riktning genom att svart på vitt visa det vi alla känner till, men inte på ett samlat sätt fått redovisat för oss – att Stockholm är en skillnadernas stad.

Ett sammanhållet Stockholm, där välbefinnandet för alla invånare växer i takt med staden, är nu vårt mål. Den utveckling som en växande stad gör möjlig och nödvändig blir vårt verktyg.

Lars Rådth
Stadsdirektör i Stockholms stad

Innehåll

Förord	3
Inledning	5
Om kommissionen	6
Rapportens syfte	6
Om social hållbarhet	7
Olika perspektiv på social hållbarhet	7
Social hållbarhet och välbefinnande	9
Den sociala hållbarhetens betydelse för samhället	11
Stockholm som stad	13
Skillnadernas Stockholm	16
Välbefinnande och hälsa	19
Medellivslängd	19
Självskattad hälsa	22
Ohälsotal	23
Tandhälsa hos barn	25
Uppväxtvillkor och utbildning	31
Familiernas ekonomiska förutsättningar	31
Skolresultat	34
Deltagande i kulturskolan och idrottsaktiviteter	38
Arbete och försörjning	43
Starka och svaga grupper på arbetsmarknaden	43
Utbildning	48
Inkomster och försörjning	51
Boende och stadsmiljö	59
Attraktivitet och stadskvaliteter	59
Bostadsförsörjning och boendesegregationen	61
Trångboddhet	63
Demokrati och trygghet	69
Demokratisk delaktighet och valdeltagande	69
Tillit till människor och myndigheter	72
Känslan av trygghet	75
Sammanfattning	80

Inledning

Stockholm är en attraktiv stad i en innovativ och stark region där det finns goda möjligheter till utveckling för både invånare, företag och andra organisationer. Befolkningen växer snabbt och nära hälften av alla nya invånare är från andra länder. Fler invånare ger större efterfrågan på varor och tjänster vilket i sin tur bidrar till ökad tillväxt och större möjligheter att finansiera välfärden. Stockholm är samtidigt, i likhet med många andra växande globala städer, en stad med tydliga sociala och ekonomiska skillnader. Under de senaste tio åren förefaller dessa skillnader i livsvillkor i flera avseenden vidgats mellan stadsdelar och befolkningsgrupper i Stockholm.

De ökande skillnaderna utgör en stor utmaning för Stockholm på flera sätt. Forskning har visat hur växande sociala skillnader bidrar till den sociala oro som under senare år blossat upp i såväl Stockholm som i andra städer. Städer som Stockholm befinner sig på detta sätt i ett spänningsfält mellan att å ena sidan vara motorer för utveckling, och å andra sidan riskera att bli slagfält för sociala konflikter.

Studier visar även att social och ekonomisk ojämlikhet kan påverka ett samhälles allmänna välbefinnande och hälsa negativt. De växande skillnaderna är inte bara ett problem för socioekonomiskt utsatta grupper, utan också något som kan påverka andra grupper i staden negativt. Att minska skillnader i livsvillkor kan således stärka välbefinnandet i ett växande Stockholm och för alla stockholmare. I Stockholms stads budget för år 2015 står den hållbara och jämlika staden i fokus och där slås fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. Att Stockholm ska vara en sammanhållen stad utgör ett av fyra inriktningsmål fram till år 2018:

"Ett Stockholm som håller samman där alla barn ges lika möjligheter att uppnå kunskapsmålen, där bostäder finns till rimliga hyror och alla äldre garanteras en trygg ålderdom och där jämställdhet, jämlikhet och tillgänglighet är självklara förutsättningar för politiken."

Som ett led i att förverkliga denna ambition har en kommission för ett socialt hållbart Stockholm tillsatts med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholm och ta fram konkreta åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad. Kommissionen är ett långsiktigt arbete och den kommer att kommunicera sitt arbete genom rapporter, seminarier och andra möten. Denna första rapport avser att ge en första samlad bild av skillnader i livsvillkor mellan delar av Stockholm och grupper av stockholmare, och den ska ses som ett avstamp för fortsatta analyser, diskussioner och framtagande av åtgärder.

Syftet med denna rapport är att ge en första samlad bild av skillnader i livsvillkor i Stockholms stad

Kommissionen ska ge förslag på hur Stockholms stad kan minska skillnader i livsvillkor och hälsa för att därigenom öka välbefinnandet för alla stockholmare

Om kommissionen

Det övergripande uppdraget för Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm utgår från Stockholms stads budget för 2015 och kan sammanfattas som att ge förslag på hur Stockholms stad kan minska skillnader i livsvillkor och hälsa för att därigenom öka välbefinnandet för alla stockholmare. Kommissionens uppdrag kan delas upp i fyra deluppdrag som på många sätt hänger samman med varandra:

- Analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholms stad.
- Identifiera och utveckla inriktnings- och verksamhetsmål för ett socialt hållbart Stockholm.
- Ge förslag på strategier och åtgärder för att minska skillnader i livsvillkor inom utpekade utvecklingsområden.
- Föreslå sätt att mäta och följa utvecklingen av skillnader i livsvillkor över tid i stadens system för styrning och ledning.

Kommissionens arbete ska pågå åren 2015–2017, varefter beslut fattas om hur arbetet ska utvecklas i stadens verksamheter. Under våren 2015 etableras kommissionens organisation och arbetssätt samtidigt som en första samlad bild av skillnader i livsvillkor och hälsa i Stockholms stad presenteras i en delrapport.

Stadsledningskontoret ansvarar för kommissionens arbete som huvudsakligen organiseras utifrån fyra utvecklingsområden: 1) Uppväxtvillkor och utbildning, 2) Arbete och inkomst, 3) Boende och stadsmiljö och 4) Demokrati och trygghet. Arbetet inom respektive område leds av en utvecklingsledare från stadens förvaltningar i nära samverkan med andra berörda förvaltningar och bolag. Kommissionens arbete ska ha en stark förankring i stadens verksamheter och kontinuerligt ge förslag på åtgärder och för att tidigt kunna gå från idé till förverkligande. Till kommissionen kopplas också fristående forskare.

Rapportens syfte

Syftet med denna rapport är att ge en första samlad bild av skillnader i livsvillkor i Stockholms stad. Mycket kunskap och statistik kring skillnader i livsvillkor finns att tillgå, men den samlade bilden har inte sammanställts tidigare. Kartläggningen gör inte anspråk på att ge en heltäckande eller fördjupad analys av den sociala ojämlikheten i Stockholms stad, utan ämnar ge en beskrivning av utvecklingen och nuläget utifrån ett antal utvalda indikatorer. Fördjupade analyser och redovisningar kommer Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm att återkomma med senare i arbetet.

Om social hållbarhet

I denna del av rapporten diskuteras begreppet social hållbarhet och hur det utgör en inriktning för Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

Olika perspektiv på social hållbarhet

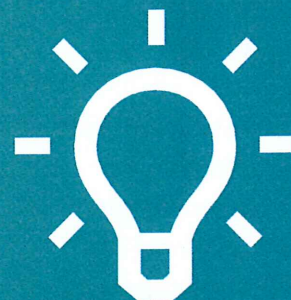
I rapporten *Vår gemensamma framtid* som Världskommissionen för miljö och utveckling presenterade 1987 etablerades en sedermera ofta citerad definition av hållbar utveckling: "Hållbar utveckling kan definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov."

Som tankemodell vilar idén om hållbar utveckling på tre samverkande dimensioner: den ekonomiska, ekologiska och sociala hållbarheten. För det hållbara samhällets bärkraft har de betraktats som likvärdiga, men deras inbördes relation har inte klarlagts på ett tillfredsställande sätt. Det verkar även vara så att den ekologiska och ekonomiska hållbarheten har ägnats större intresse än den sociala dimensionen. Som kontrast föreslår Alfredsson och Wijkman¹ en definition av hållbar utveckling där målet är en socialt hållbar utveckling inom ramen för de gränser naturen sätter, och där ekonomin är ett verktyg.

Hur respektive dimension i sig ska definieras har också varit föremål för omfattande diskussion inom forskningen och bland praktiker och beslutsfattare. Lika användbart som begreppet social hållbarhet har visat sig vara i politiska sammanhang, lika problematiskt har det genom sin mångtydiga användning framstått för forskarsamhället. Således kan konstateras att det saknas en allmänt erkänd definition av social hållbarhet.

Olsson² argumenterar för att värdet av begreppet inte är att det kan omsättas i exakta formuleringar eller mätbara variabler, utan att det kan förstås som ett orienterande begrepp som anger en riktning eller en möjlig framtid. Han påpekar samtidigt att litteraturen om social hållbarhet huvudsakligen kretsar kring två perspektiv; dels välfärden och dess fördelning i samhället, och dels samhällets förmåga att hantera konflikter och problem. Begreppets mer specifika innebörd varierar utifrån situation och rådande värderingar och normer. Även forskningsrådet Formas betonar behovet av att sätta hållbarhetsbegreppet i ett specifikt sammanhang för att det ska bli användbart.³

Ett annat sätt att närma sig den sociala hållbarheten med tydligare innehållsfokus utgår istället från ett folkhälsoperspektiv. Utifrån detta blir den sociala hållbarheten en fråga om hälsa och de faktorer i samhället som orsakar ohälsa

Idén om hållbar utveckling vilar på tre samverkande dimensioner: den ekonomiska, ekologiska och sociala hållbarheten

Det saknas en allmänt erkänd definition av social hållbarhet

¹ Alfredsson, Eva & Wijkman, Anders (2014), "The Inclusive Green Economy – Shaping society to serve sustainability – Minor adjustments or a paradigm shift?"

² Olsson, Sören (2012), "Social hållbarhet i ett planeringsperspektiv".

³ Forskningsrådet Formas, "Forskningsöversikt: hållbar stadsutveckling", 2:2011.

Samhällen bör
skifta fokus i
bedömningen
av utveckling
från ekonomisk
produktion till
människors
välbefinnande

och den ojämlika fördelningen av hälsa i befolkningen. Dessa faktorer benämns inom folkhälsoforskningen för sociala bestämningsfaktorer och inkluderar allt från individuella livsstilsfaktorer, sociala nätverk, levnads- och arbetsförhållanden och andra generella socioekonomiska, kulturella och miljömässiga förutsättningar.⁴ WHO-rapporten *Closing the Gap in a Generation* från 2008 har under senare år varit särskilt inflytelserik inom detta område. I Sverige har det arbetet fått efterföljare i form av bland annat *Kommission för ett socialt hållbart Malmö* vars uppdrag var att fördjupa analysen av orsakerna till växande skillnader i hälsa i Malmös befolkning och utarbeta vetenskapligt underbyggda strategier för att minska ojämlikheter i hälsa.

Närbesläktade perspektiv som allt mer kommit att kopplas samman med den sociala hållbarheten tar sin utgångspunkt i begrepp som "livability", livskvalitet och välbefinnande. Det förstnämnda av dessa saknar adekvat svensk översättning, men kan förstås som liktydigt med sociala dimensioner av hållbarhet. Globala hänsynstaganden och det långsiktiga perspektiv som normalt förknippas med hållbar utveckling, betonas dock inte på samma sätt i litteraturen om "livability".⁵

Välbefinnande och livskvalitet är andra begrepp som har ägnats växande intresse av forskarsamhället och av politiska beslutsfattare. Såväl OECD som Eurostat mäter och följer sedan några år länders välbefinnande genom en kombination av objektiva och subjektiva indikatorer. I Storbritannien mäts sedan 2010 befolkningens välbefinnande av Office for National Statistics som ett komplement till ekonomiska indikatorer på samhällets välmående. År 2008 tillsatte den dåvarande franska presidenten Nicholas Sarkozy den så kallade Stiglitz-kommissionen vars uppgift var att analysera BNP:s begränsningar som mått på samhällets utveckling, och föreslå alternativa eller komplementära mått. I kommissionens slutrapport⁶ uttrycks rekommendationen att samhällen bör skifta fokus i bedömningen av utveckling från ekonomisk produktion till människors välbefinnande, och att välbefinnande i denna mening är en fråga om hållbarhet. Vidare framgår av kommissionens arbete att välbefinnande bör mätas genom såväl objektiva som subjektiva mått. Intressant att konstatera är också att de faktorer som ska beaktas i stor utsträckning motsvarar de faktorer som inom folkhälsoforskningen benämns sociala bestämningsfaktorer för hälsa. Det finns således skäl att betrakta perspektiven som närliggande, om än med viss skillnad i fokus.

Utifrån ett freds- och utvecklingsperspektiv kan social hållbarhet förstås som ett samhälles förmåga att stärka social sammanhållning och individers delaktighet i samhällsutvecklingen. Genom att tillgodose människans strävanden efter vissa grundläggande värden som säkerhet/trygghet, frihet/utveckling och rättvisa/erkännande. Dessa värden är i grunden omtvistade begrepp vars innebörd bara kan förhandlas fram mellan berörda aktörer i sitt speciella sammanhang. Det sociala kontraktets styrka vilar på en sådan behovstillfredsställelse och människors känsla av delaktighet i samhällets utveckling.⁷

4 Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2013), "Malmös väg mot en hållbar framtid – hälsa, välfärd och rättvisa".

5 Tunström, Moa, "Livability på svenska", Trafikverket, 2014:177.

6 Stiglitz, Joseph, Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009), "Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress".

7 Se t.ex. Abramhamson, Hans (2012), "Makt och dialog i rättvisa och socialt hållbara städer". Mistra.

Social hållbarhet och välbefinnande

Ett av de övergripande inriktningsmålen i Stockholms stads budget för 2015 är som tidigare nämnts att Stockholm ska vara en sammanhållen stad. Det konstateras att ett uppdelat Stockholm begränsar möjligheterna i livet för många stockholmare. Målet om social hållbarhet innebär att stadens verksamheter ska ge alla stockholmare möjligheten att utvecklas utifrån sina förutsättningar.

Fokus för inriktningsmålet är således att skapa förutsättningar för det som ibland kallas för människors självförverkligande. Konkret handlar det bland annat om att förskola och skola ska utjämna skillnader genom att ge lika möjligheter för alla barn att uppnå kunskapsmålen. Det handlar också om att staden ska säkerställa grundläggande individuella rättigheter som rätten till arbete och boende, samt att alla stockholmare ska ha tillgång till en levande och trygg närmiljö. Här finns också kopplingar till målen i stadens budget om att stärka mänskliga rättigheter och människors delaktighet och inflytande.

Den politiska inriktningen överensstämmer därmed särskilt väl med det perspektiv som placerar välbefinnande som yttersta mål med en socialt hållbar utveckling. Att skapa möjligheter för människor att utvecklas utifrån sina förutsättningar handlar i förlängningen om att ge förutsättningar för ett gott liv. Budgeten gör tydligt att de olika dimensionerna av hållbarhet är mål i sig, men lägger särskilt stort fokus på den sociala hållbarheten. Det är i linje med synsättet som placerar social hållbarhet i centrum för samhällets framtidskri-
dande, inom de gränser naturen sätter, och där ekonomin utgör ett verktyg för att möjliggöra denna utveckling.

Välbefinnande kan förefalla vara ett okomplicerat och subjektivt begrepp som kan mätas genom människors självskattning av till exempel livsnöjdhet. Stiglitz-kommissionen förordar dock ett bredare förhållningssätt som också värderar vilka faktiska förmågor, eller kapaciteter, som människor besitter för att förverkliga det liv de önskar.⁸ Politiken och samhället har en central roll i förhållande till människors välbefinnande att påverka eller utveckla dessa förmågor eller förutsättningar. Och de faktorer som återkommande beskrivs som avgörande för en människas välbefinnande är exempelvis utbildning, arbete, boende och materiell levnadsstandard, sociala relationer, politisk röst och delaktighet, hälsa, trygghet och miljö. En jämförelse med den politiska inriktningen ovan visar också på en tydlig överensstämmelse med dessa faktorer.

Utgångspunkten för denna rapport och kommissionens fortsatta arbete är att ovanstående faktorer huvudsakligen återfinns inom tre huvudområden vilka representerar grundläggande mänskliga strävanden som tillsammans formar förutsättningar för goda liv, vilket illustreras i figuren på nästa sida om målområden för ökad social hållbarhet.

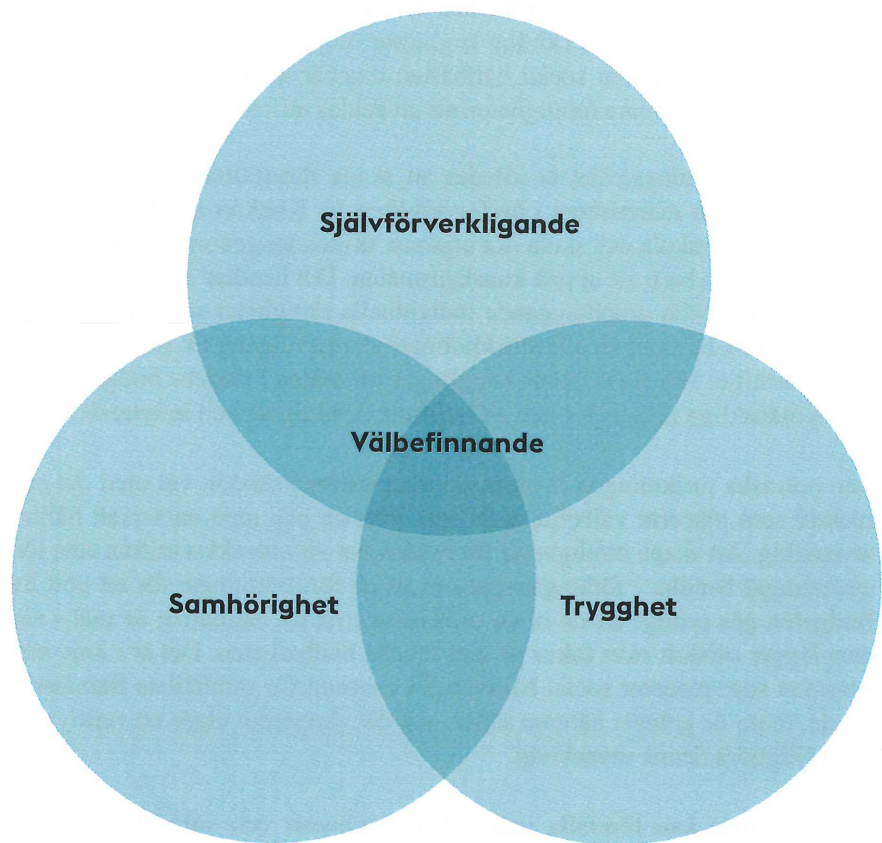
Målet om social hållbarhet innebär att stadens verksamheter ska ge alla stockholmare möjligheten att utvecklas utifrån sina förutsättningar

Politiken kan stärka människors välbefinnande genom att påverka deras förmågor och förutsättningar att förverkliga det liv de önskar

⁸ Stiglitz, Joseph, Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009), "Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress".

Figur: Målområden för ökad social hållbarhet

Social hållbarhet handlar om fördelningen av livsvillkor som bidrar till vålbefinnande och den sammanvägda graden av vålbefinnande i samhället

Utifrån det här perspektivet handlar social hållbarhet om fördelningen av livsvillkor som bidrar till vålbefinnande och den sammanvägda graden av vålbefinnande i samhället. En socialt hållbar utveckling innebär att samhällets resurser fördelas på ett sätt som skapar möjlighet för fler att förverkliga sina liv genom utbildning, arbete och ett boende med tillgång till önskade kvaliteter. Det betyder också att den sociala sammanhållningen och samsörigheten med samhället stärks genom att fler görs delaktiga i samhällsutvecklingen. Och det innebär att människors behov av trygghet säkerställs.

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har följaktligen inte ett lika utpräglat fokus på folkhälsa som exempelvis kommissionerna i Malmö och Göteborg. I viss mening är det dock en fråga om synsätt och begreppsanvändning eftersom hälsa kan ses som en delmängd av vålbefinnande, och vålbefinnande kan betraktas som en komponent av hälsa. Här väljer vi att betrakta hälsa som en avgörande del av människors vålbefinnande. Flera studier visar också att hälsa och vålbefinnande, utifrån olika sätt att mäta, är starkt korrelerade. Att förbättra det ena bidrar till det andra. Det ger Stockholms stad stora möjligheter att utgå från den etablerade kunskapsbas om social ojämlikhet och hälsa som de senaste årens folkhälsoforskning har resulterat i.

Modellens målområden överensstämmer i stort även med Abrahamssons förståelse av social hållbarhet som samhällets förmåga att stärka social sammanhållning genom att tillgodose människors strävan efter säkerhet, frihet och

utveckling, samt rättvisa och erkännande. Det sociala kontraktets styrka vilar på förmågan att hantera de målkonflikter som uppstår mellan dessa ambitioner, och det är därför av betydelse att analysera hur de olika målområdena förhåller sig till varandra i utarbetandet av strategier och åtgärder för att öka den sociala hållbarheten.

Den sociala hållbarhetens betydelse för samhället

Att mäta samhällets utveckling har traditionellt skett genom ekonomiska mått. Som Stiglitz-kommissionen konstaterar finns det dock skäl att utveckla hur vi bedömer samhällsutvecklingen. Att fästa avseende vid alla tre dimensioner av hållbarhet när samhällets utveckling ska värderas är nödvändigt och de bör alla ses som mål i sig. Det finns dock skäl att sätta den sociala hållbarheten i centrum för samhällets utveckling. En hållbar utveckling förutsätter samtidigt att detta mål inte eftersträvas på bekostnad av planetära förutsättningar. En god ekonomi tillhandahåller verktyg för möjliggöra en socialt och ekologiskt hållbar utveckling.

I forskningslitteraturen är sambandet mellan ekonomi och olika mått på subjektivt välbefinnande och hälsa väletablerat. Hälsan är bättre och det självskattade välbefinnandet större i länder med högre BNP-nivåer. Även när inkomstgrupper studeras inom ett land förefaller sambandet vara tydligt; hälsan är sämre och välbefinnandet lägre hos personer med lägre inkomst. Det förefaller också vara så att ekonomisk tillväxt vid lägre BNP-nivåer ger större effekt på välbefinnandet än vid högre BNP-nivåer.⁹

Förutom inkomstnivån i ett samhälle indikerar studier att även inkomstspridningen kan ha betydelse för hälsa och välbefinnande. I ekonomiskt mer jämlika samhällen har befolkningen överlag bättre hälsa och upplever ett högre subjektivt välbefinnande än i sådana med stor inkomstspridning. Forskning kopplar också samman jämnare inkomstfördelning med starkare social sammanhållning, lägre kriminalitet och större samhällsengagemang.¹⁰

Den ekonomiska ojämlikheten tenderar att växa i många länder. Särskilt i större städer är mönstret påtagligt. Inkomstskillnaderna i Sverige har traditionellt varit mindre, men har under senare år vuxit mer än i många andra jämförbara länder. Enligt OECD har denna utveckling hämmat landets tillväxt och inneburit en förlorad tillväxtpotential om uppskattningsvis 7,2 procentenheter 1990–2010 jämfört med en situation där klyftorna inte hade vuxit. Studien visar också att ju större inkomstklyftor, desto sämre förefaller det även gå utbildningsmässigt för personer med lågutbildade föräldrar.¹¹

Att minska skillnader genom att förbättra livsvillkoren för socioekonomiskt utsatta grupper i samhället är därför positivt både för individen och för samhället i stort. För individen växer möjligheterna till självförverkligande och

Hälsan är bättre och det subjektiva välbefinnandet större i länder med högre BNP-nivåer

Enligt OECD har växande inkomstskillnader i Sverige hämmat landets tillväxt

⁹ Lind, Daniel, (2005), "Lyckans ekonomi: ett framväxande forskningsområde", Ekonomisk Debatt 2:33; se även Malmökommissionens slutrapport *Malmö väg mot en hållbar framtid – hälsa, välfärd och rättvisa*.

¹⁰ Hur ekonomisk ojämlikhet påverkar hälsa, välbefinnande och andra sociala förhållanden har varit föremål för debatt under senare år. Inte minst efter det att Richard Wilkinson och Kate Picketts bok *The Spirit Level* publicerades 2009. För en diskussion om ojämlikhetens påverkan på hälsa och social sammanhållning, se t.ex. Malmökommissionens underlagsrapport *Hur hänger en socialt hållbar utveckling och hälsans jämlikhet ihop?* av Per-Olof Östergren.

¹¹ OECD (2014), "Focus on Inequality and Growth".

60 MKR

Så stor var
kostnaden för
myndighetsinsatser
och försäkrings-
ärenden under en
veckas social oro
våren 2013

”

Utifrån ett socialt
investerings-
perspektiv finns
det goda skäl att
fördela samhällets
resurser på ett
sätt som utjämnar
skillnader i livsvillkor

förutsättningarna för en god hälsa och välbefinnande. För samhället skulle minskade skillnader innebära växande humankapital och produktivitetsökningar som skapar tillväxt och stärkt konkurrenskraft.

Det är också samhällsekonomiskt kostsamt att låta den sociala ojämlikheten växa, eftersom en allt större del av samhällets resurser då behöver allokeras för att bekämpa ojämlikhetens effekter. Erfarenheten är att kostnader som är förenade med social ojämlikhet är betydande. Ett exempel är kostnaderna som uppstår som en följd av utbrott av social oro. En uppskattning av kostnaderna för den sociala oron i Stockholm våren 2013 visade att den direkta kostnaden för enbart myndighetsinsatser och försäkringsärenden till följd av utbrända bilar och förstörda eller skadade byggnader var cirka 60 miljoner kronor.¹² Andra scenariobaserade kalkyler visar att en mindre grupp om 5-6 våldsbenägna unga män under sin uppväxt mellan 14-24 år kan generera samhällskostnader om cirka 33 miljoner kronor. Kostnaderna som uppstår i ett sådant scenario handlar till stor del om vårdkostnader, förlorad arbetsförmåga och behov av försörjning och omvårdnad.¹³

Ekonomiska beräkningar av kostnaden för socioekonomisk ojämlikhet i Stockholms stad saknas. Däremot har en beräkning för Västra Götaland genomförts som visade att ojämlikhet i hälsa under ett år gav upphov till 1 600 dödsfall, cirka 27 000 förlorade levnadsår, ett produktionsbortfall motsvarande 2,2 miljarder kronor samt en förlust i hälsa motsvarande 13,9 miljarder kronor.¹⁴ Det motsvarar en årlig kostnad per år och invånare om 10 000 kronor. Mycket talar för att Stockholms stad har motsvarande betydande kostnader per invånare även om den genomsnittligt högre utbildningsnivån kan inverka positivt för Stockholms del. Utifrån ett socialt investeringsperspektiv finns det därför goda skäl att fördela samhällets resurser på ett sätt som utjämnar skillnader i livsvillkor för att främja välbefinnande och hälsa. Det frigör långsiktigt ekonomiska resurser för investeringar i välfärd och förbättrad konkurrensförmåga.

¹² Eidevall, Märten, "Notan för upploppen: 63 miljoner", Dagens Nyheter 27 maj 2013.

¹³ Nilsson, Ingvar & Wadeskog, Anders (2013), "Trygghetens värde – sociala risker ur ett ekonomiskt perspektiv", Länsstyrelsen Dalarna.

¹⁴ Calidoni, Federica, Christiansson, Christina & Henriksson, Göran (2011), "Kostnader för ojämlikhet i hälsa i Västra Götaland – en beräkning av vad socioekonomisk ojämlikhet i hälsa kostar samhället", Västra Götalandsregionen.

Stockholm som stad

Den rådande bilden av Stockholm präglas starkt av den snabba befolknings-tillväxten. Sedan år 2000 har stadens befolkning ökat med mer än 160 000 invånare. Det motsvarar ett halvt Malmö. Stort fokus ligger därför på att bygga ikapp och förbättra kapaciteten när det gäller allt från bostäder och trafikinfrastruktur till offentlig och kommersiell service, grönytor samt idrotts- och kulturutbud. Globaliseringens utmaningar står också i fokus med frågor om hur näringslivet ska klara omställningen till nya kunskapsintensiva näringar. Analysen av skillnader i livsvillkor behöver ta sin utgångspunkt i Stockholms position och särskilda förutsättningar. Hur Stockholm har utvecklats och vilka utmaningar staden står inför har analyserats i en rad framtidsutredningar framtagna av stadsledningskontoret.¹⁵ I avsnittet nedan sammanfattas några av huvuddragen i stadens pågående utveckling.

En innovativ stad i global konkurrens

Det går bra för Stockholm på många sätt och positioneringen i världen blir allt starkare. En stor näringslivsbredd på en relativt liten yta har bidragit till skapande av starka kluster och innovativa miljöer. Näringslivet har under de senaste 20 åren fått ett ökat kunskapsinnehåll och blivit alltmer inriktat mot kvalificerad tjänsteproduktion. 60 procent av sysselsättningen finns idag inom kunskapsintensiva tjänster. Många av de nya jobben finns inom den kreativa sektorn, såsom t.ex. arkitekt- och designbyråer, medieföretag, musikproducenter, programvaru- och datorspelsproducenter och reklambyråer.¹⁶

Stockholm konkurrerar idag med de mest innovativa regionerna i världen och denna konkurrens hårdnar. Påverkan från omvärlden ökar snabbt vilket märks dels genom en ökande konkurrens om investeringar, kunskap och kapital dels i form av ett ökande informationsflöde och influenser från omvärlden. Under de senaste decennierna har Stockholms position som tillväxtmotor stärkts. Ett större och tätare Stockholm förstärker de kvaliteter som gör att folk söker sig hit. Fler invånare ger större efterfrågan på varor och tjänster och fler företag, vilket bidrar till ökad tillväxt och större möjligheter att finansiera välfärden. Detta är en utveckling att slå vakt om inte minst eftersom Stockholms konkurrenskraft är avgörande för tillväxten i hela Sverige.

En arbetsmarknad i förändring

Stockholm har Sveriges största och mest välfungerande arbetsmarknad, men det finns en betydande matchningsproblematik. Samtidigt som det finns en tydlig brist på vissa specialistkompetenser står många utanför arbetsmarknaden. Utbildning blir allt viktigare och befolkningens höga kompetens är en av Stockholms uppenbara styrkor. Löneläget är också generellt sett högre i

Sedan år 2000 har stadens befolkning ökat med mer än 160 000 invånare. Det motsvarar ett halvt Malmö

Utbildning blir allt viktigare och befolkningens höga kompetens är en av Stockholms uppenbara styrkor

¹⁵ www.stockholm.se/framtidsutredningen

¹⁶ Mälardalsrådet (2013) "Kreativa krafter Stockholm-Mälardalen" 13:07.

En tydlig svaghet på arbetsmarknaden är att utrikesföddas kompetens inte tas tillvara i tillräcklig omfattning

Invandring och inflyttning från andra delar av landet är en viktig förklaring till att det går så bra för Stockholm

Stockholm än i övriga landet och det finns en större andel höginkomsthushåll. Drygt hälften av Stockholms arbetsföra befolkning har eftergymnasial utbildning och mer än hälften av eleverna i Stockholms stad börjar läsa på högskola inom tre år efter sin studentexamen. Samtidigt saknar tre av tio 20-åringar en fullföljd gymnasieutbildning. Att få ett arbete utan gymnasieexamen är svårt och väntas bli ännu svårare i framtiden. Skillnader i utbildningsnivå är således en central del av denna delrapport.

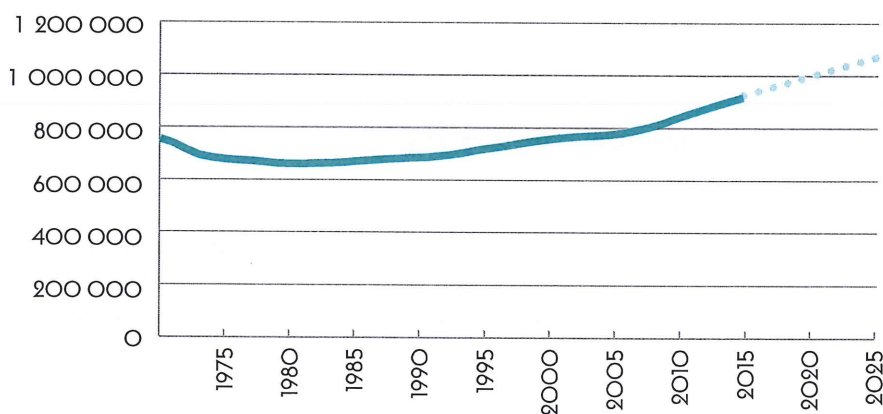
I takt med att näringslivet blivit alltmer kunskapsintensivt har många enklare och mindre välbetalda jobb kontinuerligt utkonkurrerats och rationaliserats bort. I många fall genom att dessa jobb flyttat produktion till andra länder med lägre lönenivåer. Detta är i grunden en positiv strukturomvandling som har stärkt Stockholms och Sveriges internationella konkurrenskraft. Men det är också en utveckling som lett till ökade inkomstskillnader och till att kraven på utbildning har skärpts.

En tydlig svaghet på arbetsmarknaden är också att utrikesföddas kompetens inte tas till vara i tillräcklig omfattning. Arbetslösheten är nästan tre gånger så stor hos den utrikesfödda befolkningen. Integration på arbetsmarknaden är en av de viktigaste frågorna för Stockholms utveckling och den framtida kompetensförsörjningen.

Befolkningstillväxt som innebär möjligheter och utmaningar

Stockholm är en av Europas snabbast växande städer och kommer att vara en miljonstad redan år 2020. Under de senaste fem åren har befolkningsökningen legat på i genomsnitt 17 000 personer per år. Ett högt barnafödande förklarar ungefär hälften av befolkningstillväxten och resten beror på inflyttning, framför allt från utlandet. Invandring och inflyttning från andra delar av landet är en viktig förklaring till att det går så bra för Stockholm. Hälften av inflyttarna är mellan 22 och 33 år och många är högutbildade, vilket är viktigt för kompetensförsörjningen och bidrar till en gynnsam demografisk utveckling. Samtidigt bidrar den kraftiga inflyttningen till en ökad socioekonomisk polarisering på bostadsmarknaden.

Befolkningsutveckling i Stockholms stad, faktisk utveckling till och med 2014 därefter prognos

Källa: SCB och Sweco Strategy

Varje år flyttar drygt 70 000 personer in till Stockholm, hälften kommer från andra kommuner inom Stockholms län, 30 procent från övriga Sverige och 20 procent från utlandet. Samtidigt flyttar nästan lika många ut från staden, främst till kommuner i Stockholms län. Många stockholmare, nära 100 000, flyttar dessutom inom staden varje år.

De stora flyttströmmarna påverkar grundläggande strukturella och ekonomiska faktorer i olika bostadsområden. Det finns ett tydligt mönster i hur man flyttar som är starkt knutet till individernas inkomster. Stockholmare tenderar att bo i alltmer socioekonomiskt homogena områden. Förenklat kan man säga att de med relativt höga inkomster flyttar till innerstaden och till villaområden, och de med lägst inkomster huvudsakligen till hyresrätter i stadens yttre delar. Att hyresrätterna blivit färre och mer koncentrerade till stadens yttre delar har också medfört en viss inlåsningsseffekt.

Storleken och tätheten har många fördelar, men också sina baksidor. Det är dyrt att leva i Stockholm framför allt på grund av att boendekostnaderna är markant högre än genomsnittet i landet. Höga boendekostnader i kombination med bostadsbrist gör att de med låga inkomster har det svårt att etablera sig i Stockholm. Detta drabbar inte minst unga personer och utrikes födda och riskerar att försvåra rekrytering inom en rad prioriterade branscher.

Det är också trängsel i Stockholms trafiksystem, både på vägar och spår. På flera ställen ligger trafiken nära kapacitetsgränsen. Det pågår och planeras just nu en rad stora infrastrukturinvesteringar som har betydelse för framkomligheten på sikt, inte minst tunnelbaneutbyggnaden. Men eftersom det dröjer innan dessa investeringar är på plats och befolkningen samtidigt fortsätter att växa är det viktigt att avlasta transportsystemet genom trimningsåtgärder och ett effektivare utnyttjande. Gång-, cykel- respektive kollektivtrafik kommer att behöva prioriteras ytterligare framöver.

Dessa åtgärder är också viktiga ur klimatsynpunkt. Stockholms stad har en lång tradition av att minska sin miljöpåverkan och har sedan 1990 kunnat uppvisa en utsläppsminskning av växthusgaser med en fjärdedel. Men trots att utsläppen minskar inom regionen, har invånarna en stor påverkan på de globala utsläppen eftersom mycket av det vi konsumerar produceras någon annanstans i världen. Staden har antagit ett mål om att vara fossilbränslefritt år 2040. För att klara av detta behövs en mängd åtgärder och ett aktivt samarbete mellan privata och offentliga aktörer i Stockholmsregionen samt stockholmarna.

En stad med möjligheter

Stockholm har ett antal utmaningar, men sammantaget ger staden goda möjligheter till utveckling för invånare, företag och andra organisationer. Den snabba befolkningstillväxten är på många sätt ett kvitto på att staden är attraktiv och erbjuder en livsmiljö som många människor vill ha. Stadens attraktionskraft påverkas samtidigt av att de sociala skillnaderna ökar och det gör det kommande arbetet med att stärka den sociala hållbarheten extra viktigt.

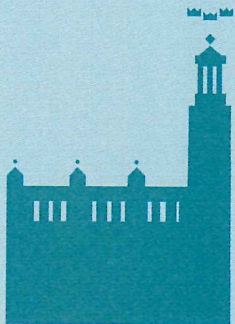
Det finns ett tydligt mönster i hur man flyttar som är starkt knutet till individens inkomster

Trots att utsläppen minskar inom regionen har invånarna en stor påverkan på de globala utsläppen

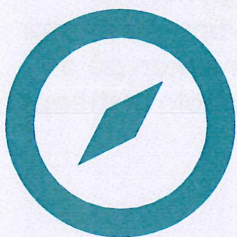
14

Stockholms stad
är indelad i 14
stadsdelsområden

133

I hela staden finns
det 133 stadsdelar

En karta med
stadsdelarnas
namn finns på sista
uppslaget

Skillnadernas Stockholm

I följande kapitel redovisas skillnader i livsvillkor inom ett antal ämnesområden som bedömts vara avgörande för en socialt hållbar utveckling i Stockholms stad.

- Välbefinnande och hälsa
- Uppväxtvillkor och utbildning
- Arbete och försörjning
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

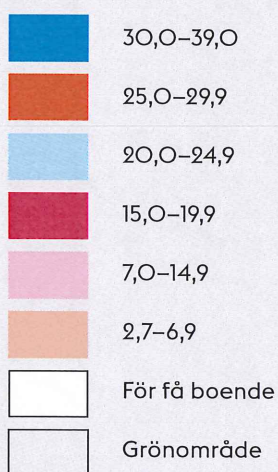
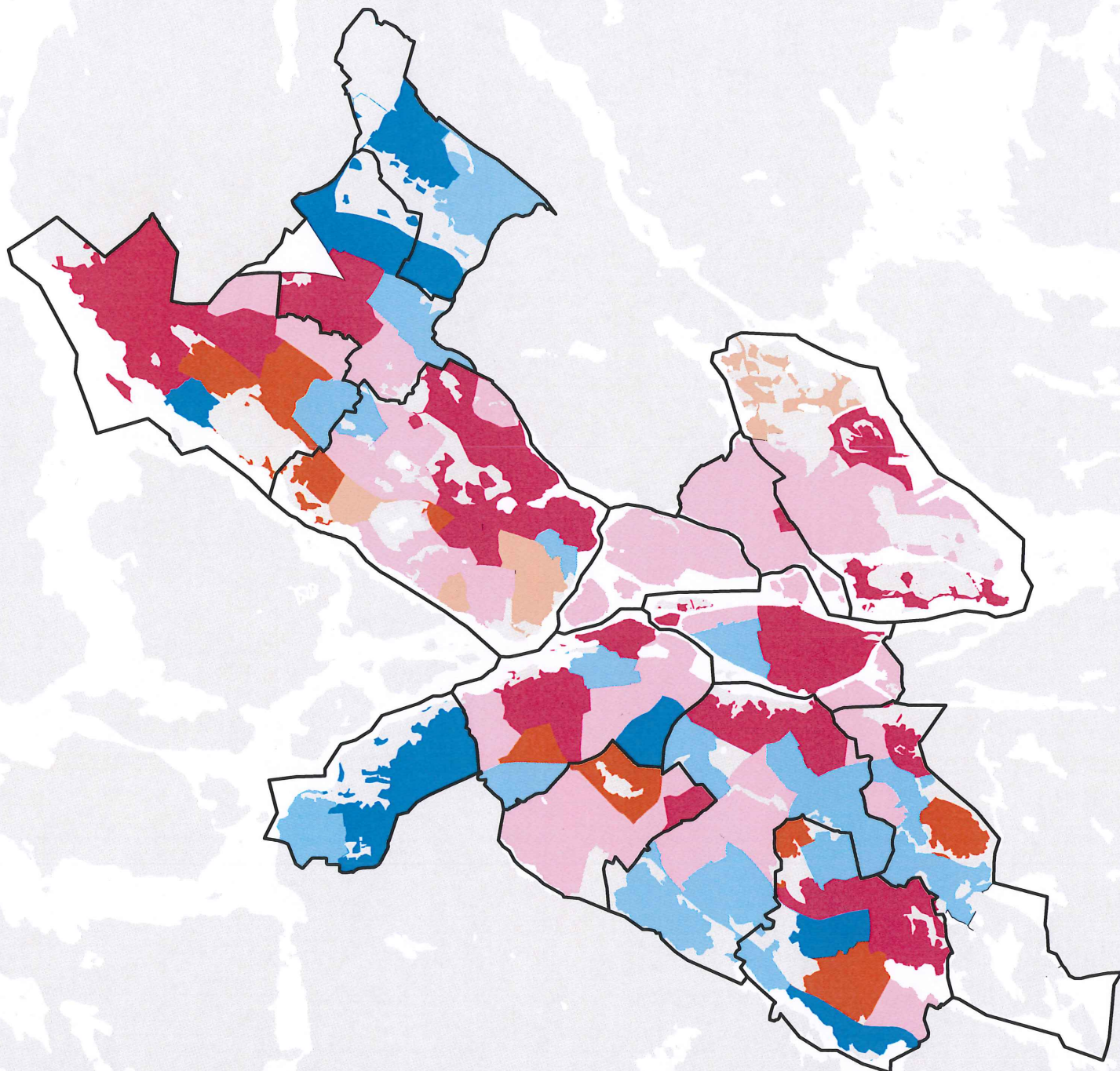
Inom ramen för dessa områden presenteras utvecklingen och nuläget för ett antal utvalda indikatorer. De indikatorer och underlag som har studerats är ett urval av befintlig statistik och forskning som belyser skillnaderna i livsvillkor i Stockholms stad. Dessa har valts med utgångspunkt i att de är ofta använda och kända och på ett tydligt sätt visar på viktiga skillnader och likheter mellan olika grupper och områden.

Statistiken har i arbetet med rapporten analyserats med ett antal olika utgångspunkter, i huvudsak per geografiskt område, ålder, kön, tid, utbildningsnivå, boende och härkomst. Alla dessa olika aspekter redovisas dock inte i rapporten eftersom det skulle bli ett svåröverskådligt material. I kommissionens fortsatta arbete kommer ytterligare fördjupade och tvärssektoriella analyser att göras inom dessa områden.

Den geografiska uppdelningen utgår från stadsdelsområden och stadsdelar. En stor del av den kommunala servicen är fördelad på stadsdelsnämnder vars verksamhet administreras av en stadsdelsförvaltning och inom ett geografiskt stadsdelsområde. Sedan år 2007 är Stockholms stad uppdelad i 14 stadsdelsområden och ett stadsdelsområde omfattar ett antal stadsdelar och totalt i hela staden finns det 133 stycken stadsdelar (varav 130 är bebodda) och ambitionen har varit att göra analyserna på denna stadsdelsnivå där det är möjligt. Skälet till detta är att vissa av stadsdelsområdena innehåller stora socioekonomiska skillnader. En karta med stadsdelarnas namn finns på sista uppslaget.

Den statistik som inte har en källhänvisning är registerdata från SCB och har bearbetats av Sweco Strategy och skribenterna. Den folkhälsoenkät som görs av Stockholms läns landsting har också varit ett viktigt underlag liksom internt material från stadens förvaltningar. Stadens medborgar- och brukarundersökningar liksom trygghetsmätning har också använts.

Välbefinnande och hälsa

Ohälsotalet i Stockholm år 2013

(Antal ohälsodagar)

Välbefinnande och hälsa

Folkhälsan har utvecklats positivt i Stockholm liksom i hela Sverige under många år. Men samtidigt som vi blir allt friskare växer skillnaderna i hälsa mellan grupper av människor. Hälsa och välbefinnande påverkas av en rad olika faktorer och flera studier visar att det finns ett nära samband mellan socioekonomisk status och hälsa. Skilda uppväxtvillkor förklarar ofta skillnader i den äldre befolkningens hälsa, vilket visar att hälsorisker i barndomen påverkar välbefinnandet under resten av livet.¹⁷ I avsnittet nedan presenteras strukturella skillnader i hälsa och välbefinnande inom Stockholms stad utifrån några utvalda indikatorer.

Stora skillnader i ohälsa

Skillnader i hälsa och välbefinnande kan bland annat beskrivas med antal ohälsodagar. Kartan på föregående sida visar att det är stora skillnader i ohälsotalet mellan olika stadsdelar och generellt sett ökar ohälsan gradvis med avståndet från innerstaden. Mörkblått betyder att antalet ohälsodagar överstiger 30 dagar och markerar tio stadsdelar: Skärholmen, Rinkeby, Akalla, Husby, Hässelby Strand, Hökarängen, Västberga Östra, Sätra, Tensta och Farsta Strand. Lägsta ohälsotal har stadsdelen Universitetet, vilket beror på den höga andelen studenter som bor i området. Övriga fem stadsdelar med ohälsotal under 7 dagar ligger samtliga i Bromma. Högländet hade det lägsta ohälsotalet år 2013 med 4 dagar och Skärholmen som hade det högsta ohälsotalet på 39 dagar. Ohälsotalet beskrivs lägre fram i detta kapitel.

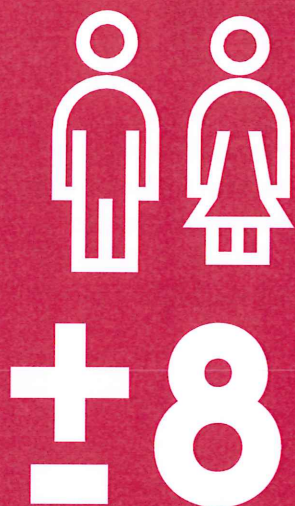
Medellivslängd

Hälsans mest uppenbara mått är medellivslängden och den har ökat både i Sverige och i Stockholms stad nästintill oavbrutet sedan 1860-talet. Kvinnor har länge haft en högre medellivslängd än männen, men skillnaderna mellan könen minskar. Idag är medellivslängden för kvinnor i Stockholms stad 84,2 år, en ökning med 7,6 år sedan 1970. Männens medellivslängd har under samma period ökat med 11 år och ligger idag på 80,7 år, vilket är en snabbare ökning än riksgenomsnittet. I början av 1970-talet var männens livslängd 2,5 år kortare i Stockholm stad jämfört med riket, för att nu ha kommit ifatt och förbi övriga riket.

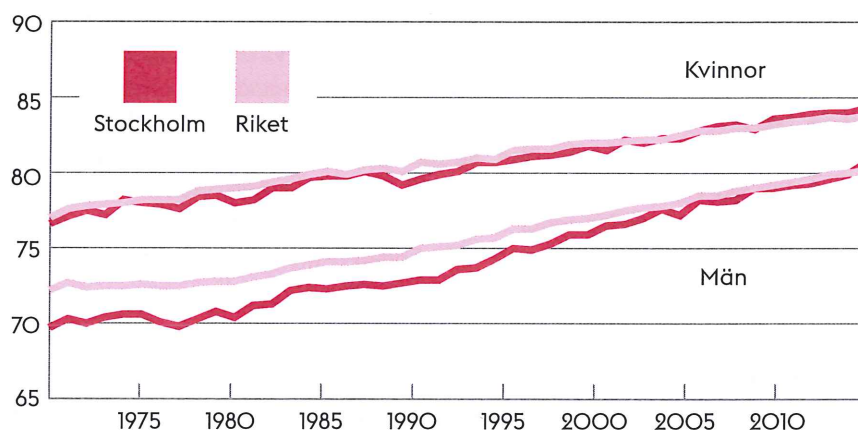
Skillnaden i medellivslängd mellan kvinnor och män har minskar från 6,9 år 1970 till 3,5 år 2013

¹⁷ Folkhälsomyndigheten (2013), "Barn och unga".

Kvinnor på Östermalm har högst förväntad medellivslängd på drygt 86 år. Att jämföra med män i Skärholmen med en förväntad livslängd på 78 år. Det innebär en skillnad på drygt 8 år.

Återstående medellivslängd vid 0 års ålder, 1970–2013, riket och Stockholms stad

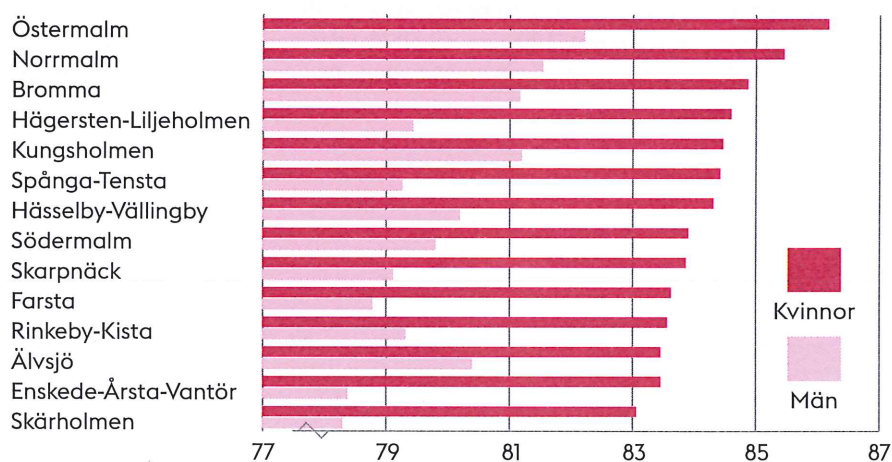

Källa: SCB, bearbetat av Sweco Strategy

Skillnaderna i medellivslängd mellan kvinnor och män i Stockholm har minskat relativt konstant den studerade perioden, från 6,9 år 1970 till 3,5 år 2013. Den viktigaste förklaringen är att dödligheten minskat kraftigt i hjärt- och kärlsjukdomar och mer bland män än bland kvinnor.¹⁸

I diagrammet nedan redovisas beräknad återstående livslängd vid födseln i olika stadsdelsområden i Stockholms stad. Kvinnor på Östermalm har högst förväntad medellivslängd på drygt 86 år. Kvinnor i Skärholmen har kortast förväntad livslängd med 83 år, följt av Enskede-Årsta-Vantör och Älvsjö. Även bland männen är den förväntade livslängden kortast i Skärholmen (78 år) och längst på Östermalm (82 år). Skillnaden i medellivslängden på Östermalm och i Skärholmen är 3,1 år för kvinnor respektive 3,9 år för män.

Återstående medellivslängd vid 0 års ålder, 2010–2014, kvinnor resp. män i Stockholms stad

Anm: Beräkningen har gjorts som ett genomsnitt för åren 2010–2014.
Källa: SCB, bearbetat av Sweco Strategy

18 Folkhälsomyndigheten, "Folkhälsan i Sverige - Årsrapport 2014".

Statistik över förväntad livslängd uppdelat på de 14 stadsdelsområdena finns från 1985 och framåt, och trenden är positiv i samtliga stadsdelsområden. För kvinnorna har medellivslängden ökat mest i Hägersten-Liljeholmen och på Norrmalm, med en genomsnittlig årlig ökningstakt på cirka 0,24 procent eller sammanlagt 5,4 år sedan 1985. För männen har medellivslängden ökat mest på Södermalm, Norrmalm och Kungsholmen med en årlig ökningstakt på 0,4 procent, vilket motsvarar nära 9 år i ökad livslängd sedan 1985. En vanlig förklaring till ökad medellivslängd inom ett visst geografiskt område är selektiv migration och generationsskiften, vilket skulle kunna förklara att kvinnornas livslängd ökat mest i Hägersten- Liljeholmen och männens på Södermalm och på Kungsholmen, där många nya bostäder har byggts. Systematiska flyttningar av personer med hög utbildning och bra hälsa leder till att dessa områden får en lägre dödlighet.¹⁹

Förbättringen av förväntad livslängd har gått långsammare i t.ex. Skärholmen, 3,7 år för kvinnor och 5,6 år för män. Skillnaden mellan de stadsdelsområden med längst respektive kortast livslängd för kvinnor har ökat med omkring ett år sedan 1985, medan skillnaden för männen varit relativt konstant.

Det finns tydliga samband mellan förväntad livslängd och utbildning, detta gäller både män och kvinnor. Idag är skillnaderna i livslängd större mellan utbildningsgrupper än mellan könen och statistiken visar att utbildning har en större betydelse för livslängden i Stockholm än i riket. Skillnaden i förväntad återstående livslängd för män med högst grundskoleutbildning jämfört med män med eftergymnasial utbildning är 6,9 år i Stockholms län. I riket som helhet är skillnaden 5,2 år. Även bland kvinnor är skillnaden större i Stockholms län än i riket som helhet.²⁰ I tabellen nedan redovisas förväntad återstående medellivslängd för kvinnor och män med olika utbildningsnivå vid 30 års ålder. Uppgifterna gäller för Stockholms län jämfört med riket som helhet, men motsvarande mönster gäller även för Stockholms stad.

Förväntad återstående medellivslängd (år) från 30 års ålder, efter utbildningsnivå

	Kvinnor		Män	
Utbildningsnivå	Stockholms län	Sverige	Stockholms län	Sverige
Förgymnasial	51,1	51,6	46,1	47,6
Gymnasial	54,1	54,4	49,7	50,0
Eftergymnasial	57,0	56,8	53,0	52,8
Skillnad mellan för- och eftergymn. utb.	5,9 år	5,2 år	6,9 år	5,2 år

Källa: Stockholms läns landsting, "Livsvillkor, levnadsvanor och hälsa i Stockholms län, Öppna jämförelser 2014"

¹⁹ SCB (2012), "Kvarboende, flyttningar och dödlighet".

²⁰ Stockholms läns landsting, "Livsvillkor, levnadsvanor och hälsa i Stockholms län, Öppna jämförelser 2014".

Rinkeby-Kista och Skärholmen har störst andel av befolkningen med sämre självskattad hälsa och det gäller både kvinnor och män

Kvinnor med endast grundskoleutbildning har haft den minst gynnsamma utvecklingen och i den gruppen har den återstående medellivslängden vid 30 års ålder nästan inte ökat alls under den senaste tjugoårsperioden.²¹ Detta kan förklaras av att utbildningsnivån generellt sett har höjts under flera decennier och att de som endast har grundskoleutbildning idag utgör en alltmer socialt utsatt grupp. Forskning visar att de med sämre sociala resurser också har sämre förutsättningar att uppmärksamma hälsofrågor eller förändra sina levnadsvanor. Idag är alla stora dödsorsaker i befolkningen – hjärtsjukdom, stroke, cancer, olyckor, självmord och alkoholrelaterade diagnoser – vanligare bland dem med kort utbildning.²²

Självskattad hälsa

För att fånga hälsotillståndet på ett mer övergripande plan studeras ofta individens självskattade hälsa. Självskattad hälsa utgår från den svarandes egen bedömning av hälsotillståndet och har visats sig vara ett bra mått på det allmänna välbefinnandet och en av de bästa indikatorerna för att förutsäga individens framtida hälsoutveckling.²³

I landstingets folkhälsoenkät ställs frågan ”Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?”. I genomsnitt 27 procent av alla kvinnor och 23 procent av männen i Stockholms stad bedömer att den egna hälsan är sämre än god.²⁴ Variationen mellan stadsdelsområdena är stor och samvarierar i huvudsak med befolkningens socioekonomiska sammansättning i respektive område. Rinkeby-Kista och Skärholmen har störst andel av befolkningen med sämre självskattad hälsa och det gäller både kvinnor och män. 38 procent av männen och 31 procent av kvinnorna i Rinkeby-Kista skattar sin hälsa som sämre än god, att jämföra med 16 procent av männen och 22 procent av kvinnorna på Kungsholmen.

Det finns tydliga samband som visar att det är vanligare att skatta sin hälsa som sämre bland personer med kort utbildning och bland utrikesfödda. Dålig självskattad hälsa är också vanligare bland arbetslösa och naturligt nog bland förtidspensionerade. Tidsserier från år 2002 visar att både mäns och kvinnors självskattade hälsa har utvecklats positivt i alla stadsdelsområden. När det gäller uppgifterna för år 2014 kan det uppmärksammas att andelen kvinnor som svarar att deras hälsotillstånd är dåligt har minskat betydligt i Rinkeby-Kista sedan undersökningen år 2010, då hela 44 procent av alla kvinnor skattade sin hälsa som sämre än god.

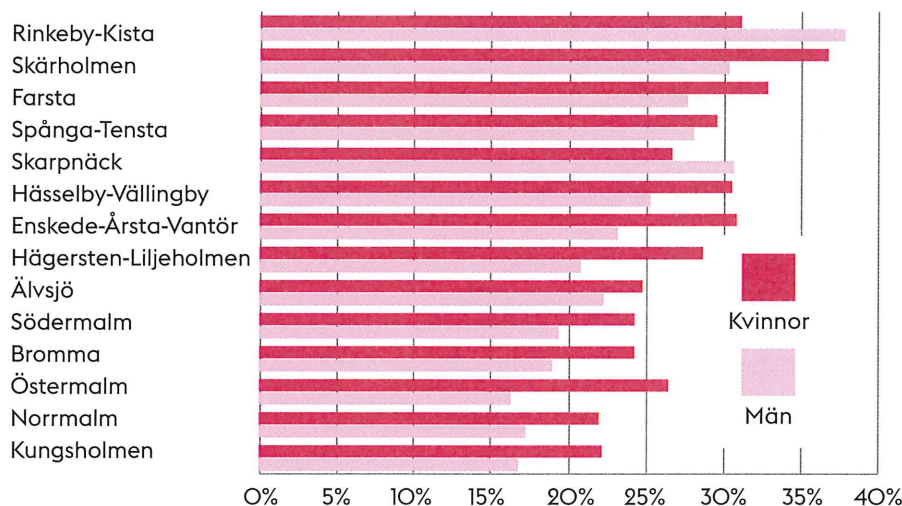
21 Folkhälsomyndigheten, ”Folkhälsan i Sverige - Årsrapport 2014”.

22 Ibid.

23 Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2012), ”Livsvillkor, levnadsvanor och hälsa i Malmö”.

24 Svarsalternativen: mitt hälsotillstånd är någorlunda, dåligt eller mycket dåligt.

Andel med sämre än god självskattad hälsa, kvinnor resp. män 18–84 år, år 2014

Källa: Folkhälsoenkäten 2014, Stockholms läns landsting

38%

38 procent av männen i Rinkeby-Kista skattar sin hälsa som sämre än god, att jämföra med 16 procent av männen på Kungsholmen

Ohälsotal

Skillnader i hälsa och välbefinnande kan också beskrivas i antalet ohälsodagar såsom visades i kartan i inledningen till detta avsnitt. Ohälsotalen är ett mått på den totala sjukfrånvaron som ersätts från sjukförsäkringen, både sjukpenning och sjuk- och aktivitetsersättning (det som tidigare kallades förtidspension), men innehåller inte dagar med sjuklön från arbetsgivaren.²⁵ Ohälsotalen minskade kraftigt i Stockholms stad under perioden 2004–2011 och har sedan legat på en i stort sett oförändrad nivå. När ohälsotalen var som högst 2003, var ohälsotalen för män 29 dagar och för kvinnor 38 dagar. Idag är de nära nog halverade – 2013 var ohälsotalen för män 16 dagar och för kvinnor 21 dagar. Den kraftiga minskningen beror dels på ett minskat antal dagar med sjukpenning i relation till befolkningen, men främst på regeländringar avseende sjuk- och aktivitetsersättning.²⁶ Statistiken för år 2014 har ännu inte bearbetats för Stockholms stad, men på riksnivå finns en tendens till stigande ohälsotal. Det är stora skillnader i ohälsotal mellan kvinnor och män, även om en minskning av klyftorna mellan könen kan noteras under 2000-talet. År 2003 hade kvinnor i genomsnitt 9 fler ohälsodagar än män, 2013 har detta gap minskat till 5 dagar.

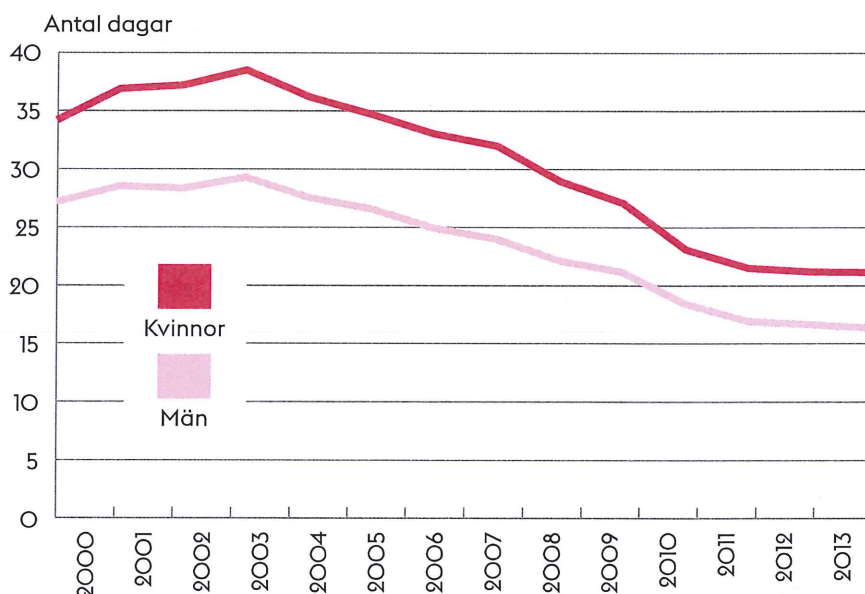
²⁵ Ohälsotalen är ett mått på utbetalda dagar med sjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning. Försäkrade som inte omfattas av regler om sjuklön, till exempel egna företagare, studerande och arbetslösa ingår i redovisningen från dag 1 av sjukdomen.

²⁶ Statistik om Stockholm, "Ohälsotal i Stockholm, Årsrapport 2013".

Skillnaderna i hälsa mellan mer och mindre resursstarka områden ökar. De stadsdelar som har låga ohälsotal år 2013 har också haft den största procentuella minskningen i antalet ohälsodagar sedan år 2000

Ohälsotalen för kvinnor och män i Stockholms stad, år 2000–2013, genomsnittligt antal dagar

Även om de totala ohälsotalen minskat i alla stadsdelar fram till och med år 2013 förefaller skillnaderna mellan mer och mindre resursstarka områden öka. De stadsdelar som har låga ohälsotal år 2013 har också haft den största procentuella minskningen i antalet ohälsodagar sedan år 2000.²⁷

Diagrammet på nästa sida visar ohälsotalen i olika stadsdelar sorterat efter högst antal ohälsodagar år 2013, 2007 respektive 2004. Stora differenser framträder och Skärholmen är den stadsdel som har högst ohälsotal alla tre åren, samtidigt som tre stadsdelar i Bromma har haft lägst ohälsotal, när man undantar stadsdelen Universitetet. Det finns tydliga samband mellan ohälsa och ekonomisk tillväxt. En låg ohälsa innebär att en större andel av samhällets resurser kan användas produktivt. Regionala skillnader i hälsa och ekonomisk utveckling följs därför åt och studier visar att den ekonomiska situationen är sämre i kommuner där ohälsan är stor.²⁸

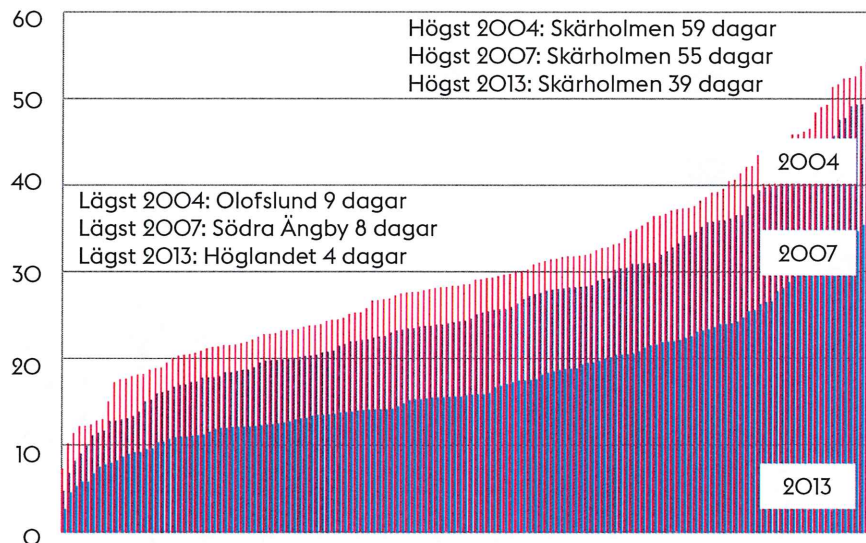
I Stockholms stad är det tydligt att stadsdelar med höga ohälsotal också har en högre arbetslöshet, lägre inkomster och en större andel utlandsfödda. Utbildningsnivån är dock den faktor som bäst förklarar skillnaderna i ohälsotal mellan stadsdelarna. Personer med högre utbildningsnivå har i genomsnitt bättre hälsa. I Folkhälsomyndighetens årsrapport 2014 framhålls hur utbildning kan påverka hälsan på flera sätt; lägre hälsorisker i arbetslivet, högre inkomst, mindre ekonomisk utsatthet och stress. Utbildning kan också påverka hur människor betar sig privat, och göra dem bättre rustade att hitta och tillgodogöra sig information om hälsorelaterat beteende. Rapporten visar att kvinnor med endast grundskoleutbildning är en grupp som i fler avseenden haft den minst gynnsamma hälsoutvecklingen. För denna grupp har även den självskattade hälsan försämrats.

²⁷ Standardavvikelsen avseende ohälsotal har ökat sedan början på 2000-talet. Det innebär att spridningen mellan medelvärden för staden och enskilda stadsdelar har blivit större.

²⁸ Statens folkhälsoinstitut, "Hälsans betydelse för individens och samhällets ekonomiska utveckling", 2007:8.

Ohälsotalet i olika stadsdelar i Stockholms stad år 2013, 2007 och 2004, genomsnittligt antal dagar

Antal dagar

Skärholmen är den stadsdel som har högst ohälsotal, samtidigt som stadsdelar i Bromma har haft lägst ohälsotal sedan 2004

Tandhälsa hos barn

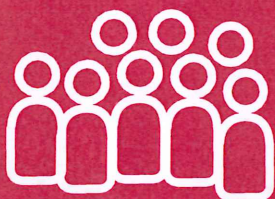
Ett annat sätt att visa skillnader i hälsa är att studera tandhälsan. Tandhälsan är också en bra indikator för att studera det allmänna hälsotillståndet, eftersom tandhälsan hänger nära samman med levnadsvanorna i stort. Tandhälsan har förbättrats under en lång tid, men trots fri tandvård för barn i Sverige är förekomsten av barnkaries högst ojämnt fördelad och tydligt kopplad till social utsatthet. Det finns flera studier som visar att risken för att barn och unga ska få karies är starkt kopplat till om föräldrarna själva har dålig tandhälsa. Det finns också en ökad risk om föräldrarna har utomeuropeisk bakgrund, dålig ekonomi, låg utbildning och är unga.²⁹

Tandvårdsrelaterade beteenden grundläggs tidigt i livet och har stor betydelse för tandhälsan i vuxen ålder. Barnkaries kan kopplas till en mängd olika både akuta och kroniska medicinska tillstånd, till exempel långsam tillväxt och försämrad livskvalitet. Via inflammatoriska mekanismer kan barnkaries också kopplas till utvecklandet av hjärt-kärlsjukdomar i vuxen ålder. Detta tydliggör hur kroniska sjukdomar i vuxen ålder ofta kan spåras till förhållanden under de tidiga levnadsåren.³⁰

Alla barn i Sverige kallas till sin första tandundersökning när de är tre år – och har fri tandvård till och med det år de fyller 19 år. Diagrammet nedan visar andel treåringar med kariesskadade tänder, fördelat på stadens fjorton stadsdelsområden. Störst andel treåringar med kariesskadade tänder finns i Rinkeby-Kista, där hade 13 procent av treåringarna kariesskadade tänder år 2014, följt av Spånga-Tensta och Skärholmen.

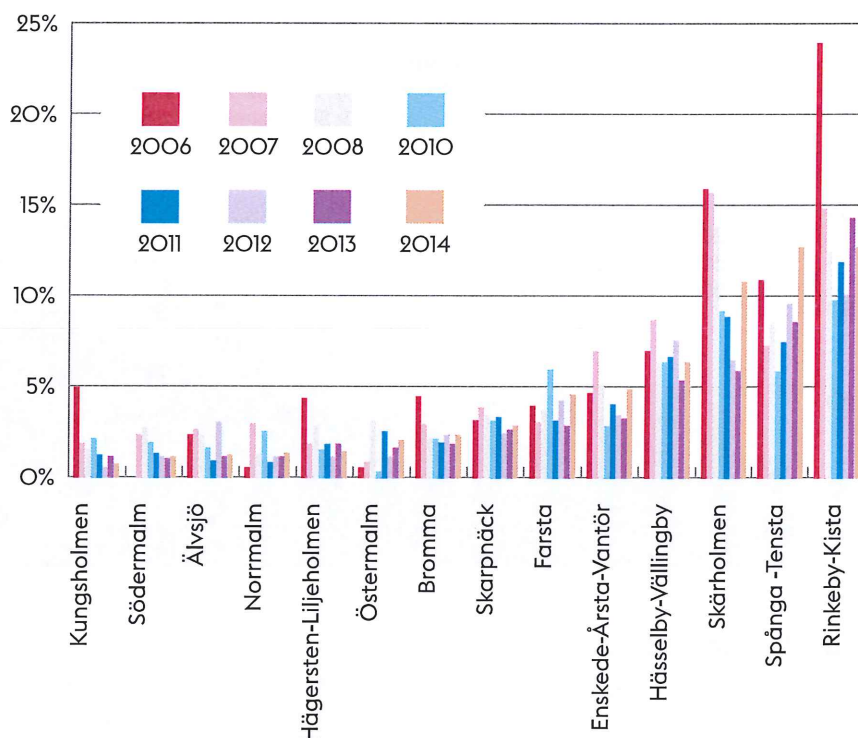
²⁹ Socialstyrelsen (2013), "Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga".

³⁰ Ibid.

Störst andel treåringar med kariesskadade tänder finns i Rinkeby-Kista, där hade 13 procent av treåringarna kariesskadade tänder år 2014, på Kungsholmen mindre än 1 procent

Andel treåringar med kariesskadade tänder per stadsdelsområde, år 2006–2013

Källa: Hälso- och sjukvårdsförvaltningen, Stockholms läns landsting

Andelen treåringar med karies har haft en generellt nedåtgående trend i Stockholms län sedan början på 2000-talet. Det gäller även i Stockholms stad, men när mindre geografiska områden såsom stadsdelsområden studeras varierar utvecklingen mer från år till år. Skillnaderna i tandhälsan är dock stor mellan olika stadsdelsområden och det är tydligt att grupper med låg inkomst och de som är födda utomlands halkat efter. Forskning visar att dessa grupper genomgående skattar sin tandhälsa mycket lägre, och många går inte till tandläkaren trots att de har ett behov. Skillnaden i tandhälsa för treåringar handlar framför allt om olika grad av tandborstning, medan det bland äldre barn tros vara kostvanorna som ger den största skillnaden.³¹

Skillnaden i tandhälsan är även tydlig när landstingets siffror från den sista gratiskontrollen för 19-åringarna studeras. I exempelvis Rinkeby och Skärholmen har runt hälften av 19-åringarna kariesskadade sidoytor på tänderna, vilket är en dubbelt så hög andel jämfört med innerstaden, Bromma och Hägersten-Liljeholmen, där tandhälsan bland 19-åringarna är som bäst. Med tanke på att tandhälsovården är gratis till och med det år du fyller 19 år är det anmärkningsvärt att skillnaderna är så stora.

31 Socialstyrelsen (2013), "Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga".

Sammanfattning

- Medellivslängden i Stockholms stad har ökat med 7,6 år sedan 1970 till 84,2 år 2013. Ökningen för män har varit större än för kvinnor.

- Medellivslängden har ökat i stadens alla delar, men svagare i stadsdelar där utbildningsnivån är lägre. Den största skillnaden i medellivslängd mellan stadsdelsområden är idag 8 år mellan kvinnor på Östermalm och män i Skärholmen.

- Skillnaden i självskattad hälsa skiljer sig markant mellan olika stadsdelar och kvinnor har generellt lägre självskattad hälsa än män. Den största skillnaden år 2014 var dock mellan män i Rinkeby-Kista där 38 procent uppgav att de har dålig hälsa, och män på Kungsholmen där 16 procent skattade sin hälsa som sämre.

- Ohälsotalen i Stockholm har nära nog halverats sedan 2003, delvis som en konsekvens av regeländringar. Däremot tenderar skillnaden mellan stadsdelar att växa; stadsdelar med låga ohälsotal har också haft den största minskningen över tid. Utbildningsnivå är den faktor som bäst förklarar skillnaderna i ohälsotal mellan stadsdelar.

- Tandhälsan bland treåringar har förbättrats i Stockholm sedan början av 2000-talet, men skillnaderna är stora: i Rinkeby-Kista har 13 procent av alla treåringar kariesskadade tänder, på Kungsholmen mindre än 1 procent.

